

สภาวะการเปลี่ยนแปลง ชุมชนหมู่บ้านในจังหวัดขอนแก่น :
ศึกษาการจัดช่วงชั้นทางสังคม

นางสาวนิลฉวี อารีรัตน์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคามหลักสูตรปริญญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2529

ISBN 974-567-044-8

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

012015

I15983286

CHANGING CONDITIONS IN A VILLAGE COMMUNITY OF
KHON KAEN : A STUDY OF SOCIAL
STRATIFICATION

Miss Nilmanee Areeratana

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of Sociology and Anthropology

Graduate School

Chulalongkorn University

1986

ISBN 974-567-044-8

หัวข้อวิทยานิพนธ์ สภาวะการเปลี่ยนแปลงชุมชนหมู่บ้านในจังหวัดขอนแก่น : ศึกษา
การจัดช่วงชั้นทางสังคม

ชื่อนิสิต นางสาวนิลฉวี อารีรัตน์

อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธีรเวทย์ ประมวลรัฐการ

ภาควิชา สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

ปีการศึกษา 2529

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ศึกษาสภาวะการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในจังหวัดขอนแก่น ที่มีประชากรไปทำงานในตะวันออกเฉียงเหนือ เนื่องจากสภาวะการว่างงานของแรงงานในประเทศไทย เป็นปัจจัยหลักกันให้แรงงานเหล่านั้นต้องดิ้นรนช่วยตนเองหางานทำ ประกอบกับความต้องการแรงงานและอัตราค่าจ้างแรงงานที่สูงของประเทศต่าง ๆ ในตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นปัจจัยดึงดูดให้แรงงานตัดสินใจเดินทางไปทำงานในตะวันออกเฉียงเหนือ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ ต้องการศึกษาดังการจัดระเบียบทางสังคม และผลกระทบจากการที่มีประชากรไปทำงานในตะวันออกเฉียงเหนือ ต่อชุมชนทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

การศึกษาครั้งนี้ ใช้วิธีการสำรวจตามแบบสอบถามและการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมร่วมกับประชากรที่มี-ไม่มีประสบการณ์ไปทำงานในตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่างเดือน เมษายน-ธันวาคม 2528 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการผสมผสานระหว่างการวิเคราะห์เชิงคุณภาพและปริมาณ

ผลการศึกษาพบว่า โดยภาพรวม ผู้มี-ไม่มีประสบการณ์ไปทำงานในตะวันออกเฉียงเหนือแตกต่างกันในด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม อาจจัดอยู่ในช่วงชั้นเดียวกันได้ แต่เมื่อพิจารณาตัวแปรสุขภาพทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีตัวแปรด้าน รัศมีรายได้ อาชีพ และสิ่งของเครื่องใช้ จึงพบว่า มีตัวแปรเพียง 2 ใน 3 ที่กำหนดความแตกต่างทางช่วงชั้น ฉะนั้นจึงไม่อาจกล่าวได้ถึงถึงความสำคัญของปัจจัยทางเศรษฐกิจที่จะเป็นตัวกำหนดความแตกต่างของช่วงชั้นเสมอไป เพราะเมื่อพิจารณาปัจจัยทางอาชีพ (ซึ่งเป็นตัวแปรทางเศรษฐกิจ) จึง

พบว่าได้ถูกกลืนกลายจากปัจจัยทางสังคม หรือสภาวะทางการศึกษาและการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ที่ทำให้มองไม่เห็นความแตกต่างในช่วงชั้นระหว่างผู้มี-ไม่มีประสบการณ์ไปทำงานในตะวันออกกลางเลย

ในเรื่องการเลื่อนชั้นทางสังคมไม่พบว่า มีการเคลื่อนที่ทางสังคม ในกลุ่มผู้มีประสบการณ์ภายหลังจากที่ชุมชนได้สัมผัสกับสภาวะเศรษฐกิจของการจ้างแรงงานระหว่างประเทศ การวิเคราะห์ที่มีอาจทำได้กับประชากรทุกกลุ่มในชุมชนนี้ เนื่องจากปราศจากข้อมูลที่จะเปรียบเทียบฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคมระหว่างระยะเวลาก่อนและหลังที่ชุมชนนี้ได้มีประสบการณ์ของการจ้างแรงงานระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตาม การวิจัยนี้สามารถที่จะพิจารณาการเลื่อนชั้นทางสังคมโดยอาศัย สิ่งของเครื่องใช้เป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์ และพบว่า ผู้กลับจากการทำงานในตะวันออกกลาง มากกว่าครึ่งกระจายอยู่ในช่วงชั้นที่สูงกว่าเดิม ก่อนไปทำงานในตะวันออกกลาง ทั้งนี้ตามสายตาของเพื่อนบ้านที่พิจารณาจากค่านิยมที่ผูกพันกับความทันสมัยที่เหลือยังคงถูกมองอยู่ในสถานภาพเดิม

แม้ว่าการวิเคราะห์ เรื่องการเลื่อนชั้นนี้ สามารถทำได้ดังได้กล่าวมาข้างต้น ข้อมูลเกี่ยวกับด้าน อาชีพ และการเป็นสมาชิกกลุ่มก็สามารถยืนยันได้ว่า การเปลี่ยนแปลงในเรื่องเหล่านี้ของประชากร ทั้งหมดในชุมชนมิได้แตกต่างไปจากช่วงเวลาก่อนที่ชุมชนนี้จะเริ่มมีสมาชิกไปทำงานในตะวันออกกลาง

การที่ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการเลื่อนชั้นทางสังคม ยกเว้นที่สามารถจะพอมองเห็นได้ในการจัดช่วงชั้น แม้ว่าจะดูเป็นข้อค้นพบที่อาจแตกต่างไปจากผลการวิจัยอื่น ๆ ก็มีให้แสดงว่า การรับจ้างแรงงานในตะวันออกกลาง ไม่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจในชุมชนที่ศึกษา เนื่องจากอย่างน้อยเป็นการเพิ่มรายได้ในชนบท กล่าวโดยส่วนรวม ปრაกฏการณ์ที่น่าจะได้รับการส่งเสริมมากขึ้น ในแง่ที่การศึกษานี้พิจารณาว่า ปრაกฏการณ์ดังกล่าวไม่เป็นเรื่องที่น่าวิตกว่าจะกระทบกระเทือนต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างชุมชนไทย

Thesis Title Changing Conditions in a village Community of
 Khon Kaen : A Study of Sociol Stratification.

Name MISS NILMANEE AREERATANA

Thesis Advisor Assistant Professor Dr. THIRAVET PRAMUANRATRARN

Department Sociology and Anthropology

Academic Year 1986

ABSTRACT

This study concerns socio-economic changing conditions in a rural mortheastern community near Khon Kaen Province in which a sizable number of local villagers have experienced an overseas employment in the Middle-East. Due to Thailand's undergone economic slump in the 1970's coupled with the concurrent demand for labour from certain Arabian countries, this thesis is hoped to ascertain the impact of change possibly brought about by the returned Thai manpower from the Middle-East on social stratification, mobility and economic conditions in the local community.

The questionnaire survey and participant-observation methods of investigation were employed in conducting the field data collection during April-December 1985. Data analyses were made through both quantitative and qualitative techniques.

It is found that in the community under study both villagers who experienced the overseas employment and those who have no such an experience do not present significant social and economic status differences. They are not therefore distinctly characterized to be found in different social strata.

However, when these two groups are analyzed with economic variables, namely, income, occupation and material belongings, they are found economically different, although indicated only by income and material belongings. They are therefore assigned into separate strata. Quite interestingly, each of our social variables clearly indicated differentiation of these two groups that they in effect belong to different social strata. This finding perhaps suggests that local tradition may have a strong negative impact on change in this community despite its undergone economic changing condition.

In terms of social mobility, this study does not find any remarkable change as far as that in the occupational structure is concerned.

The overall changing conditions in the community under study are not striking except to be found only within families of those villagers who have returned from the Middle-East, particularly in considering the modern materialistic belongings imported or purchased through their overseas monetary income. As such, there is no expected consequent effect in the immediate future in terms of an expectation of change in social and economic conditions in this community under study.

The finding therefore corresponds with the earlier analysis in this study. The general findings run counter with other studies which seem to suggest an alarming impact on economic changes in rural Thai villages caused by returned Thai contract workers from the Middle-East. The existing situation should there-

fore be further encouraged without having any growing concern that the rural Thai community structure would be jeopardized economically by the continuing flow of rural Thai manpower to the Middle-East.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้ได้รับทุนสนับสนุนบางส่วนจากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยขอนแก่น ใ้ค้อนุมัติการลาในช่วงสำคัญของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณในการสนับสนุนไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

ผู้วิจัยมิอาจเอ่ยชื่อนามทุกท่านที่ช่วยให้วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลงได้ครบถ้วนจึงขอกราบอภัยท่านเหล่านั้นด้วยความคารวะในไมตรีจิตต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยยังระลึกถึงเสมอ

ท่านแรกที่ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรเวทย์ ประมวลรัฐการ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำทั้งทางทฤษฎี ระเบียบวิธีในการเก็บข้อมูล และการตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ตลอดจนให้กำลังใจทุกครั้ง เมื่อผู้วิจัยประสบปัญหาระหว่างทำการศึกษาเรื่องนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา กุอินทร์พันธุ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำด้านเอกสารและเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิหวัศ กงคากุล ที่กรุณาแนะนำและเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ลุล่วงด้วยดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุวรรณ บัวทวน และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ ศรีสันติสุข อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับสภาพหมู่บ้านและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้านที่ศึกษา ผู้วิจัยขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย

กำนันสุธรรม สิงหพันธ์ คุณประทีป จันทวงศ์ คุณแก้ว มีด้วง คุณยศ มีด้วง คุณสมพร มีป้อง และคุณอรุณญา กลีบบัวแก้ว ที่กรุณาให้ความช่วยเหลือด้านที่พักและความสะดวกในการเก็บข้อมูลในสนาม คุณทิพย์วิมล กวีฉัตรวิ ที่เป็นกำลังใจ และช่วยสนับสนุนการทำงานและที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ ผู้ที่กลับจากการไปทำงานในตะวันออกกลาง และผู้ที่

สละเวลาในการทบทวนสอบถาม และให้สัมภาษณ์กรณีศึกษา ท่านเหล่านี้จะยังอยู่ใน
ความทรงจำของผู้วิจัยตลอดไป และขอได้รับความขอบคุณอย่างจริงใจจากผู้วิจัยด้วย

นิลมณี อารีรัตน์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิตติกรรมประกาศ	ณ
สารบัญตาราง	ฐ
สารบัญภาพ	ณ
บทที่	
1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
สมมติฐานของการวิจัย	5
กรอบแนวความคิดทฤษฎี	6
ผลงานที่เกี่ยวข้อง	10
คำนิยามศัพท์และตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย	14
ขอบเขตการวิจัย	25
วิธีดำเนินการวิจัย	25
2 ลักษณะทั่วไปของหมู่บ้าน	27
3 การจัดระเบียบทางสังคม	41
การจัดช่วงชั้นทางสังคม	43
การเลื่อนชั้นทางสังคม	73
4 ผลกระทบจากการที่มีประชากรไปทำงานในตะวันออกกลาง	100
สภาวะการเปลี่ยนแปลงของผู้มีประสบการณ์ฯ	100
5 วิเคราะห์และตีความข้อมูล	130

บทที่		หน้า
6	สรุปและข้อเสนอนะ	147
	เอกสารอ้างอิง	158
	ประวัติผู้เขียน	162

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตารางประกอบ

ตารางที่		หน้า
1	แสดงคะแนนความถี่ของสิ่งของเครื่องใช้	19
2	แสดงคะแนนของการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม	22
3	แสดงลักษณะทางประชากรระหว่างผู้ที่มี - ไม่มีประสบการณ์ฯ ...	29
4	แสดงการประกอบอาชีพระหว่างผู้ที่มี - ไม่มีประสบการณ์ฯ	32
5	แสดงระดับการศึกษาระหว่างผู้ที่มี - ไม่มีประสบการณ์ฯ	35
6	ร้อยละของการจัดช่วงชั้นทางสังคมแบ่งตามระดับรายได้ระหว่างผู้มี- ไม่มีประสบการณ์ฯ	42
7	ร้อยละของการจัดช่วงชั้นทางสังคมแบ่งตามประเภทอาชีพระหว่าง ผู้ที่มี - ไม่มีประสบการณ์ฯ	46
8	ร้อยละของการจัดช่วงชั้นทางสังคมแบ่งตามสิ่งของเครื่องใช้ระหว่าง ผู้ที่มี - ไม่มีประสบการณ์ฯ	50
8.1	แสดงการจัดช่วงชั้นสังคม แบ่งตามคะแนนสิ่งของเครื่องใช้	51
9	ร้อยละของการจัดช่วงชั้นทางสังคมแบ่งตามระดับการศึกษาระหว่าง ผู้ที่มี - ไม่มีประสบการณ์ฯ	55
10	ร้อยละของการจัดช่วงชั้นทางสังคมแบ่งตามการเป็นสมาชิกกลุ่มสังคม ระหว่างผู้ที่มี - ไม่มีประสบการณ์ฯ	58
11	แสดงการเปลี่ยนอาชีพของผู้มีประสบการณ์ฯ ที่กลับมาอยู่ในหมู่บ้าน.	75
11.1	แสดงการเลื่อนชั้นทางสังคมของผู้มีประสบการณ์ฯ ที่กลับมาอยู่ใน- หมู่บ้าน พิจารณาจากการเปลี่ยนอาชีพ	76
12	แสดงการซื้อสิ่งของเครื่องใช้ของผู้มีประสบการณ์ฯ	79
12.1	แสดงการเลื่อนชั้นทางสังคมของผู้มีประสบการณ์ฯ พิจารณาจากการ เป็นเจ้าของสิ่งของเครื่องใช้	80
12.1.1	แสดงช่วงชั้นทางสังคมของผู้มีประสบการณ์ฯ พิจารณาจากการซื้อ สิ่งของเครื่องใช้	81

ตารางที่		หน้า
13	แสดงการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมของหมู่บ้านของผู้มี ประสบการณ์	84
14	แสดงการซื้อสิ่งของเครื่องใช้ ของผู้มีประสบการณ์ในทำงาน ในตะวันออกกลาง	101
14.1	แสดงจำนวนเครื่องใช้ประจำบ้าน ที่ซื้อก่อนหรือหลังไปทำงาน ในตะวันออกกลาง	102
15	แสดงการซื้อสินค้าประเภททุน เพื่อการเกษตรของผู้ที่กลับมาจาก การทำงานในตะวันออกกลางมาเป็นเกษตรกรในหมู่บ้าน	103
16	แสดงการใช้จ่ายประจำวันของผู้ที่มีประสบการณ์ไปทำงานใน ตะวันออกกลาง	104
17	แสดงการนำเงินที่ได้รับจากการไปทำงานในตะวันออกกลาง มาลงทุนด้านต่าง ๆ	104
18	แสดงภาวะหนี้สินของครอบครัวผู้มีประสบการณ์ไปทำงานใน ตะวันออกกลาง	106
19	แสดงระดัทรายได้ ระหว่างก่อน-หลังไปทำงานของผู้ที่กลับมาอยู่ ในหมู่บ้าน	109
20	แสดงการเปลี่ยนอาชีพของผู้มีประสบการณ์และกลับมาอยู่ในหมู่บ้าน .	111
20.1	แสดงการเปลี่ยนอาชีพของผู้มีประสบการณ์ระหว่างก่อน-หลังจาก กลับจากทำงาน	112
20.1.1	แสดงอาชีพหลักในปัจจุบันของผู้มีประสบการณ์	113
21	แสดงการติดตามข่าวสารจากสื่อสารมวลชนของผู้ที่กลับมาอยู่ใน หมู่บ้าน	128
22	แสดงการจัดกลุ่มช่วงชั้นทางสถานภาพเศรษฐกิจ แยกตามตัวแปร แต่ละด้าน	132
23	แสดงการจัดกลุ่มช่วงชั้นทางสถานภาพสังคม แยกตามตัวแปร แต่ละด้าน	133

ตารางที่		หน้า
24	แสดงการจัดกลุ่มผู้ที่อยู่ร่วมสถานภาพเศรษฐกิจเดียวกัน ระหว่างผู้มี - ไม่มีประสบการณ์	134
25	แสดงการจัดกลุ่มผู้ที่อยู่ร่วมสถานภาพสังคมเดียวกันระหว่าง ผู้มี - ไม่มีประสบการณ์ฯ	136
26	แสดงการเลื่อนชั้นทางสังคม ของผู้มีประสบการณ์ฯ ที่กลับมาอยู่ ในหมู่บ้าน	138

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพประกอบ

ภาพที่		หน้า
1	ภาพแสดงการจัดช่วงชั้นทางสังคมของหมู่บ้าน พิจารณาจากรดับรายได้	62
2	ภาพแสดงความแตกต่างช่วงชั้นทางสังคมระหว่างผู้มี - ไม่มีประสบการณ์ฯ พิจารณาจากรดับรายได้	63
3	ภาพแสดงการจัดช่วงชั้นทางสังคมของหมู่บ้านพิจารณาจากประเภทอาชีพ	64
4	ภาพแสดงความแตกต่างช่วงชั้นทางสังคมระหว่างผู้มี - ไม่มีประสบการณ์ฯ พิจารณาจากประเภทอาชีพ	65
5	ภาพแสดงการจัดช่วงชั้นทางสังคมของหมู่บ้านพิจารณาจากสิ่งของเครื่องใช้	66
6	ภาพแสดงความแตกต่างช่วงชั้นทางสังคมระหว่างผู้มี-ไม่มีประสบการณ์พิจารณาจากสิ่งของเครื่องใช้	67
7	ภาพแสดงการจัดช่วงชั้นทางสังคมของหมู่บ้านพิจารณาจากการศึกษา	68
8	ภาพแสดงความแตกต่างช่วงชั้นทางสังคมระหว่างผู้มี - ไม่มีประสบการณ์ฯ พิจารณาจากการศึกษา	69
9	ภาพแสดงการจัดช่วงชั้นทางสังคมของหมู่บ้าน พิจารณาจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม	70
10	ภาพแสดงความแตกต่างช่วงชั้นทางสังคม ระหว่างผู้มี - ไม่มีประสบการณ์ฯ พิจารณาจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม	71